

Introducció

Les quatre teories de l'art més destacables son:

- Teoria de la bellesa: afirmació que sorgeix al món clàssic i s'associa a l'art durant molts segles. És una visió idealista de l'art, que funcionava a la perfecció durant el Renaixement, però que als nostres dies ja no serveix. És entre els segles XIX i XX que es produeix el canvi, argumentant que l'art no només ha d'analitzar aquelles peces que resultin agradables a la vista, sinó totes i cadascuna de les seves parts.
- Teoria de la forma o teoria formalista: el seu origen es dona a finals del s. XIX. Els seus seguidors proposen que la forma és la part bàsica per realitzar una obra d'art.
- Teoria subjectivista (que neix de l'expressió personal de l'artista): teoria moderna que neix al Romanticisme i que té diversos matisos. No és una teoria aplicable a l'art medieval ni renaixentista.
- Teoria relativa (l'obra d'art està oberta a qualsevol interpretació): aquesta teoria només s'aplica a certes obres dels anys 60, moment en que sorgeix.
- La teoria de l'art en la literatura artística: formes i exemples
- Art, fonts escrites i teoria de l'art

Literatura artística: textos escrits que tracten sobre art. S'hi podrien incloure les novel·les que en parlen. La literatura artística prové d'un estudi d'Schlosser (1924) que entenia per aquest terme, que hi havia dues fonts bàsiques per estudiar l'art del passat: les fonts directes –les pròpies obres– i les fonts indirectes –fonts o escrits que parlen sobre art–. A més, les fonts indirectes, es poden subdividir en dues: les *fonts indirectes teòriques* (textos que parlen sobre aspectes històrics, estètics...) i les *fonts indirectes impersonals* (contractes legals, inventaris...).

- Reflexions estètiques en els textos no artístics

Plini el Vell (24dC – 79dC), historiador d'època romana. Va escriure Història natural que consta de 37 capítols, dels quals els tres últims parlen sobre art i els artistes de l'època. La idea que s'extreu d'aquesta obra és que la pràctica de l'ofici i la destresa en la tècnica era molt important en l'artista clàssic.

Vasari (s. XVI), l'historiador de l'art més important de totes les èpoques, era també pintor.

Goethe (finals del s.XVIII), empen un viatge a Itàlia per descriure després tot el que hi va veure en un llibre. La formació d'una persona interessada en l'art no estava completa fins a fer un viatge a Itàlia. L'interès per l'art no és innat, sinó que hi influeixen factors com l'educació i els gustos de les persones més properes. A més el coneixement previ sobre la matèria no destrueix l'experiència estètica directa, sinó que l'enriqueix.

- Els tractats d'art

La tractadística té el seu màxim moment en el renaixement italià, encara que amb alguns precedents en el món clàssic.

Vitrubi, tractat d'arquitectura amb gran transcendència posterior en aquest art.

Policlet, Cànon. És un tractat d'escultura on parla de les proporcions. No s'ha conservat, però tenim el coneixement de la seva existència. Algunes idees d'aquest tractat, s'han conservat gràcies a autors posteriors com Gal·lè.

Ceninni, El llibre de l'art, tracta sobre com s'ha de pintar sobre fusta. De caràcter pràctic, és un manual sobre la formació de l'artista medieval.

Alberti, va escriure tres tractats independents: un de pintura, un d'escultura i l'últim d'arquitectura. A partir del Renaixement hi ha una gran aparició de tractats d'art. Són llibres més teòrics i de comprensió difícil. Els artistes estan moguts perquè volen que la seva activitat sigui considerada com a intel·lectual.

Leonardo, Tractat de pintura, en aquest llibre parla per primer cop sobre la perspectiva aèria, encara que no era una innovació del moment, va tenir gran repercussió en els artistes contemporanis i posteriors.

Pacheco, el seu tractat va ser el més important d'Espanya al s. XVII.

Serlio, Tractat d'arquitectura.

Els tractats d'art, des del s. XVIII fins als nostres dies, han anat disminuint. Predominen els tractats d'estètica.

- Biografies i discursos acadèmics
- Biografies

Ghiberti, al s. XV, va escriure tres llibres anomenats *Comentarii*. En el segon volum escriu biografies dels seus contemporanis i la seva autobiografia.

Vasari, al s. XVI, va escriure *Le vite* en que parlava dels artistes italians des de Cimabue fins als seus contemporanis (del s. XIII al s. XVI). Ordena els artistes per èpoques històriques.

Van Mander, va escriure les vides dels artistes flamencs, seguint l'esquema establert per Vasari a *Le Vite*.

Palomino, artista i tractadista espanyol del s. XVIII, amb gran influència a Espanya, que descriu la vida dels artistes més importants dels segles XVI–XVII.

- Discursos acadèmics

S'hi troben conceptes que han influït molt en la història de l'art. L'acadèmia francesa d'escultura i pintura del s. XVIII va ser la més important de la seva època.

Les acadèmies eren de gran importància al sud d'Europa: Espanya, França, Itàlia i Anglaterra. L'element distintiu de l'ensenyament acadèmic respecte al dels tallers, era la teòrica afegida a l'ensenyament pràctic.

Zuccaro, fundador de l'Accademia di San Luca al 1593. l'artista havia de comportar-se com un cavaller aristòcrata.

André Felivien, va exposar la teoria dels gèneres en pintura a l'acadèmia francesa l'any 1667. estableix la següent jerarquia: 1. pintura d'història; 2. retrat; 3. paisatge; 4. pintura costumista i natura morta. Aquesta teoria s'estén des del s. XVI fins al s. XIX, moment en que hi ha una explosió de gèneres i l'esquema de Felivien canvia: la pintura costumista guanya protagonisme i gairebé es converteix en el primer nivell.

En el s. XX, l'art modern prescindeix de l'esquema, ja que gairebé tota la producció és d'art abstracte.

Reynolds: fundador de la Royal Academy d'Anglaterra, al s. XVIII. Avui en dia és un artista poc reconegut per les seves obres, en favor dels seus discursos. Des de llavors fins ara, les acadèmies disminueixen i entren en crisi, de la mateixa manera que la teoria dels gèneres. Es deu a l'aparició del moviment Romàntic, –l'art no es pot ensenyar–.

- La història de l'art, l'estètica i la crítica d'art

En el s. XVIII s'inicia el modern, on hi ha una gran barreja d'estils. Es creen els salons d'art i les exposicions, i també sorgeix la crítica d'art. També hi ha canvis en la teoria de l'art i neixen tres maneres d'estudiar l'art: 1. disciplina científica; 2. disciplina filosòfica; 3. crítica d'art.

- la història de l'art

Winckelmann, considerat el primer historiador de l'art, ja que va escriure el llibre *La història de l'art de l'antiguitat* al 1764. Pretenia ordenar cronològicament l'art, intentant explicar la història del món antic des d'Egipte fins a Roma. També intentà ordenar-ho per estils.

- l'estètica

Baogarteu, al 1750 va escriure *Estètica*, on parla de l'anàlisi del món sensorial relacionat amb la natura. És considerat el primer tractat d'estètica.

Lessing, al 1776 va escriure *Laocont*. No només parla d'aquesta obra, sinó que parla d'estètica. A més, formula la teoria de que hi ha arts que poden expressar i d'altres no, dividint en: 1. arts del temps (literatura); 2. arts de l'espai (pintura i escultura).

Kant, al 1790 escriu *La crítica del judici* en que parla dels judicis de gust, sempre subjectius. També fa una classificació de la bellesa, segons la forma de les coses, que més tard donaria lloc al formalisme: 1. bellesa lliure (no pressuposa cap concepte del que deuria ser la cosa); 2. bellesa dependent (pressuposa un concepte

del que deuria ser la cosa i també la seva finalitat).

Hegel, idealisme alemany. En Les lliçons d'estètica explica una teoria de la història que té un efecte molt important sobre la història de l'art: Cada fase històrica té un motor central que és l'esperit d'una nació. Aquest es veu igual en totes les manifestacions de l'època: art, política, religió...

Umberto Eco, Obra oberta és la teoria més famosa, per fer interpretacions pràctiques (1962): les obres d'art poden ser interpretades de manera oberta.

- la crítica d'art

Diderot, primer gran crític, amb opinions més elaborades i amb més criteri.

L'origen del crític d'art prové de la poca informació que rebia el públic que assistia a les exposicions dels salons d'art.

Baudelaire, crític més important a França entre 1840 i 1850. era un intel·lectual prestigiós en el camp de les lletres que donava suport als artistes romàntics.

Emile Zolà, va donar suport als impressionistes i va fer crítica d'art entre 1866 i 1896. Associa modernitat amb naturalisme.

Roger Fry (1866–1934), anglès que donà suport al post-impressionisme.

Apollinaire (1880–1918), donà suport al cubisme i a les primeres avantguardes.

Greenberg (1909–1994), a favor de l'expressionisme abstracte americà.

Le Corbusier, arquitectura funcional. En contra dels patis interiors i dels carrers corredor. La ciutat havia de ser funcional, on les activitats estaven delimitades, sense interferir entre sí.

	<u>2/2 segle XVIII</u>	<u>Segle XIX</u>	<u>Entre XIX i XX</u>	<u>Segle XX</u>
<u>Història de l'art</u>	WINCKELMANN (1717–1768) <i>Història de l'art a l'antiguitat</i> (1764). Ordenació cronològica d'obres i estils. Idealisme alemany.	BURCKHARDT (1818–1897) <i>La cultura del renaixement a Itàlia</i> (1860). Enfocament culturalista. Positivisme alemany.	WÖLFFLIN (1864–1945) <i>conceptes fonamentals en la història de l'art</i> (1915). Anàlisis formals i categories estilístiques. BERENSON (1866–1952) Pintura del renaixement italià. Atribucionista.	PANOFISKY (1892–1968) <i>Estudis d'iconologia</i> (1939). Significats, simbolisme. Enfocament culturalista. HAUSER (1892–1978) Història social de l'art (1951). Sociologia de l'art.
<u>Estètica</u>	LESSING	HEGEL	CROCE	LUKÁCS

	(1729–1781) <i>Laocont</i> (1766). Divisió de les arts. Alemany. KANT (1724–1781) <i>Crítica del judici</i> (1790). Bellesa, judicis de gust, estètica idealista. Alemany.	(1770–1831) <i>Lliçons d'estètica</i> (1820–1829). L'art com a expressió de l'esperit de l'època. Idealisme. Alemany. TAINÉ (1828–1892) <i>Filosofia de l'art</i> (1865). Positivisme, determinisme. Estètica sociològica.	(1866–1952) <i>L'estètica com a ciència de l'expressió i lingüística general</i> (1902). L'art com a expressió. Idealisme. Italià.	(1885–1971) estètica marxista. L'art com a reflex de la realitat social. ECO (1932–) <i>Obra oberta</i> (1962). Interpretació de l'art contemporani. Italià.
<u>Crítica d'art</u>	DIDEROT (1713–1784) Salons de 1759 a 1781. Contra el rococó i a favor del naturalisme	BAUDELAIRE (1821–1867) Salons de 1845 a 1859. Romanticisme. ZOLA (1840–1902) Salons de 1866 a 1896. Impressionisme.	FRY (1866–1934) Post-impressionisme	APOLLINAIRE (1880–1918) cubisme i primeres avantguardes. GREENBERG (1909–1994) expressionisme abstracte americà.

- Experiència estètica i art: conceptes fonamentals
- La percepció

Percepció: procés de recepció, elaboració i interpretació de la informació que rebem pels sentits.

Teories de la Gestalt

Filòsofs alemanys de finals s. XIX que segueixen la corrent de la Teoria Atomista, segons la que els estímuls visuals que veiem son una suma i, a més, elaborem la selecció que rebem com a fenomen actiu i selectiu.

- Llei bàsica de la Gestalt: tendim a veure les coses de la manera més senzilla.
- Llei de la figura i el fons: quan contemplem una imatge, aquesta sempre es divideix en dues parts, la figura i el fons. La figura és la que veiem més a prop, mentre que el fons queda a un segon terme.

Hi ha factors externs a les formes que afecten a la seva percepció. Es poden dividir en dos grups:

- factors de tipus personal: l'experiència passada influeix en allò que veiem, com també ho fan les expectatives de futur; tenim tendència a modelar la nostra percepció.

- factors de tipus social: un element visual en un determinat context varia si el canviem d'aquest context.

- El concepte de bellesa i l'experiència estètica
- El concepte de bellesa

POUSSIN, Rebeca al pou: compleix els requisits bàsics per ésser considerada una obra d'art, encara que avui en dia no tenen gaire sentit.

- té un centre d'interès principal, jerarquia.
- Adequada proporció entre les figures, les llums i les ombres, els colors... disposició del conjunt de manera harmoniosa.
- Les figures estan idealitzades per les seves actituds i posicions.
- El fet que no apareguin els camells a l'obra, és un valor positiu, ja que el fet d'afegir els animals a l'escena, podria enlletgir la composició.
- L'experiència estètica

experiència estètica: quan apreciem una cosa per la seva estructura sensible i formal. No només es un concepte sensorial, ja que implica una determinada actitud mental.

Es pot percebre estèticament una obra que no és bella (entenent bellesa dins els paràmetres clàssics).

- El concepte d'art

Aquest concepte ha variat al llarg del temps, però tal i com el coneixem nosaltres es comença a fer servir al s. XVIII.

Punt de vista essencialista: l'art té una essència que s'ha d'esbrinar. Gairebé totes les definicions son essencialistes, ja que proven de trobar-ne la característica principal.

Punt de vista sociològic: com es construeixen socialment determinats valors.

art: qualsevol activitat en la qual la funció estètica es desenvolupa fins a convertir-se en una tradició.

Els criteris que els especialistes usen a l'hora de qualificar l'art son variables. La funció estètica és sempre la funció principal, sempre i quan es desenvolupi en el temps.

Un cop etiquetat com a art, s'ha de qualificar. Els criteris també han variat històricament. És important preguntar-se quin és el criteri que s'aplica, en funció a què. Els diferents aspectes de l'obra, es valoren per separat.

- Les funcions de l'art

L'art és necessari, però per a què serveix? Com es dissenyen?

La terminologia actual per a denominar les funcions és la següent: utilitària, pràctica, estètica, imitativa, ideològica, expressiva.

- estètica: forma, plaer estètic, bellesa, delectació, harmonia, ornamentació...
- imitativa: temes de representació, mimesi, còpia...
- ideològica: valors col·lectius, religiosos, polítics, culturals...
- expressiva: valors individuals, expressió personal, noves formes d'expressió...

Les funcions apareixen barrejades de vegades. Per exemple, en les restauracions: un edifici antic que tenia una funció en el passat, ara s'ha d'adaptar a una nova funció, com per exemple, fer de museu.

Les funcions de l'art son històricament variables; una mateixa obra pot canviar de funció al llarg del temps per necessitat.

- la funció utilitària

A més de ser agradable estèticament ha de ser útil i pràctic.

- la funció estètica

Totes les obres d'art, per ser-ho, tenen en principi una funció estètica. L'impressionisme i el post-impressionisme també tenen tendència esteticista. Son els propis artistes els que afirmen per escrit que s'interessen pels aspectes formals.

- la funció imitativa

Durant el renaixement hi ha una distinció entre els artistes italians i flamencs, en funció de com imiten la realitat. Els italians compten amb una millor resolució, son més convinents en la representació de figures i espais. En canvi, els flamencs, són convinents pel que fa a la representació d'objectes i detalls.

El romanticisme és un corrent que segueix la teoria de la imitació varia: és més important la realitat de l'expressió, de la fantasia, que no pas una realitat exterior visual.

El realisme, en canvi, afirma que l'art ha de representar la realitat en totes les dimensions.

- la funció ideològica

Una obra pot defensar determinats valors o criticar-los. Des de l'àmbit religiós fins al cultural, passant per la política.

- la funció expressiva

és legítima a partir del Romanticisme. Hi ha molts artistes que proven d'expressar-se, funció que avui en dia és molt valorada.

- La història de l'art com a disciplina: objectius i qüestions de mètode
- temes i tècniques d'investigació

l'historiador de l'art ha de saber identificar les peces, donar explicacions dels valors de l'obra, com són i perquè es van fer.

- atribucions

hi ha atribucions que son segures porque hi ha proves individuals que coincideixen entre sí. D'altres son dubtoses, en que s'acostumen a barallar dos noms. També es pot parlar d'obra autògrafa, amb ajudants del taller...

- fonts documentals/històriques que ens donen pistes o ens afirmen sobre l'autor
- proves de laboratori físico-químiques
- proves estilístiques, que son les pròpies de l'historiador de l'art.

Tècniques d'atribució

Giovanni Morelli: allà on es veu la personalitat de cada artista és en els petits detalls. Aquesta teoria es va aplicar a les obres del Renaixement i 20/25 obres van canviar d'atribució.

La psicologia moderna i la psicoanalítica també s'han interessat per aquest tema.

- datacions

saber quan s'ha fet una obra és molt important, per l'ordre cronològic i pel tema de les influències.

- identificació iconogràfica
 - Documents històrics que expliquin el tema iconogràfic d'una obra = inventaris.
 - Familiaritat, coneixement de les fonts iconogràfiques en que es poden basar les obres d'art, i la familiaritat amb les obres.
 - Situació històrica.

El perquè s'ha dut a terme una obra d'art és la part més difícil de conèixer. Cada obra té la seva pròpia història i els seus motius per ser representada. Per exemple, en *Las meninas*, de Velázquez, es tracta de plasmar el virtuosisme tècnic (talent) de l'artista. També podria ser la reclamació de l'importància dels pintors, que en aquella època es coneixien com artesans i no com a artistes.

- Com són les obres d'art? Quins valors tenen?

S'ha de concretar a què ens referi de l'obra, ja que hi ha peces que han estat molt ben resoltes en determinats aspectes i en d'altres no. La tècnica bàsica és la Comparació.

3.2. Formalisme, iconografia–iconologia i sociologia de l'art

Formalisme: aproximació a l'estudi de l'art que confereix gran importància a la forma, als aspectes estètics. S'interessa pels diferents estils i les seves respectives evolucions.

El context on sorgeix el formalisme té un protagonista, Winckelmann. Aquest classifica l'art per estils, bellesa, descrivint minuciosament mitjançant l'anàlisi visual. Els finals del s.XIX és l'època dels atribucionistes, encapçalats per Morelli. Les primeres avantguardes són també formalistes. L'etapa més clara del formalisme és a finals del s. XIX i principis del s. XX.

En el formalisme hi ha dos grans nivells:

- el formalisme dels atribucionistes
- el formalisme vinculat a la pròpia història de l'art, interessat en preguntes generals sobre la història de l'art.

Respecte al segon nivell, Wölfflin (1864–1945) i Focillon (1881–1943).

Wölfflin, suís que des de molt jove publica treballs de gran repercussió. Interessat sobretot en l'art clàssic i el renaixement italià. Elabora una teoria publicada a *Conceptes fonamentals de la història de l'art* l'any 1915, només aplicable al renaixement i al barroc. Enten per conceptes formals: categories formals i estètiques pròpies del barroc i del renaixement, oposades entre sí. (lineal–pictòric; superfície–profunditat; forma tancada–forma oberta; unitat múltiple–unitat simple; claredat absoluta–claredat relativa.)

Focillon, aplica el seu punt de vista a l'època medieval. Sobre el 1934 escriu *L'escultura romànica*. Argumenta

que en l'art romànic semblen existir dos cànons de proporcions, l'allargat i el més curt, explicats a partir de dues necessitats expressives diferents, la de representar temes espirituals i la de plamar situacions terrenals. Aquesta teoria també la situa per zones geogràfiques, ja que hi ha llocs que usen el cànon més allargat i d'altres que fan servir el cànon curt més freqüentment. L'historiador li dona una explicació formal: les figures s'adaptin a la forma del marc on ha de ser col·locada, aprofitant l'espai al màxim subordinació al marc arquitectònic.

El formalisme tendeix a ser un punt de vista senzill; avui en dia no s'accepta definir-se com formalista ja que pot arribar a tenir connotacions pejoratives, ja que es fàcil caure en observacions formalistes banals.

El terme iconologia té l'antecedent de Panofsky en Cesare Ripa(s.XVI), que va escriure un diccionari d'imatges on trobar possibles representacions de temes i personificacions.

- Mètode de Panofsky (1939)

Duració vàlida fins als anys '70. Interpretació erudita d'una obra, diferent a la que feia el formalisme. S'utilitza per estudiar imatges figuratives amb significat, en tres passos:

- Nivell pre-iconogràfic; observar la imatge identificant els seus elements basant-nos en la pròpia experiència quotidiana. Observar també l'estat expressiu dels personatges.
- nivell iconogràfic; relacionar la imatge amb el tema iconogràfic que representa. Per a això s'han d'identificar les identitats de cadascun dels personatges de la imatge. Coneixements de la nostra tradició cultural.
- nivell iconològic; buscar i trobar quin significat es va voler donar en l'obra. Buscar el perquè. Simbolisme de la imatge que només es troba en el context cultural de l'obra i relacionant-la amb les proves escrites i visuals a la que està vinculada.

Sociologia de l'art: enfocament extern al camp artístic, ciència que estudia qualsevol àmbit de la vida cultural. Estudia la dimensió social dels fets artístics com també les condicions socials de producció, difusió i recepció de les obres d'art. Els seus inicis es daten de mitjans segle XIX. Els historiadors comencen a veure l'art des del punt de vista social en tres línies:

- estètica sociològica envers l'estètica idealista.
- Història de l'art com a història social de l'art.
- Sociologia

Mukarovsky parla de la funció estètica com quelcom no derivat d'opinions subjectives pròpies. Hauser, autor marxista, escriu a meitat de segle Història social de la literatura i l'art. Els més tardans en aquest aspecte metodològic són Becker, Moulin, Bordieu i Heinich.

Actualment l'origen social dels artistes es de classe mitja-alta. I té més dificultats la dona per arribar a tenir consideració.

El públic artístic és generalment adult. Molta més gent visita art clàssic en comptes d'art contemporani, i pel que fa al perfil sociològic, la major part de visitants ja formen part del món de l'art. la teoria de Bourdieu ve a dir que el públic artístic ja sentia amor a l'art prèviament. Això estava condicionat per la societat, amb estudis superiors o un entorn social més elevat. No és innat sinó après.

Un socioleg no pot analitzar que una obra d'art sigui bona o dolenta, però sí que pot analitzar perquè una obra d'art es considera bona en un determinat moment; però no es pronuncia.

3.3. La història de l'art entre les ciències humanes i socials

Art com a disciplina científica; tota ciència ha de tenir un denominador comú:

- ◆ tendència a la objectivitat a l'hora d'explicar.
- ◆ Tendència a l'intel·ligibilitat.
- ◆ Totes han de poder ser contrastades.
- ◆ S'ha de poder demostrar que el coneixement en la matèria avança.

L'art és alhora objectiu i subjectiu. La part objectiva consta de la cronologia, la tècnica, alguns autors... la diferència entre les ciències empíriques i les ciències socials és que l'historiador de l'art, en aquest cas, no pot fer prediccions de com serà l'art en un futur, mentre que en les ciències empíriques la característica de predir és primordial.

L'història de l'art és un altre mitjà per conèixer el nostre passat. Per seguir coneixent-ne coses s'ha d'entendre l'història de l'art del passat i no ignorar-la, com també als artistes.